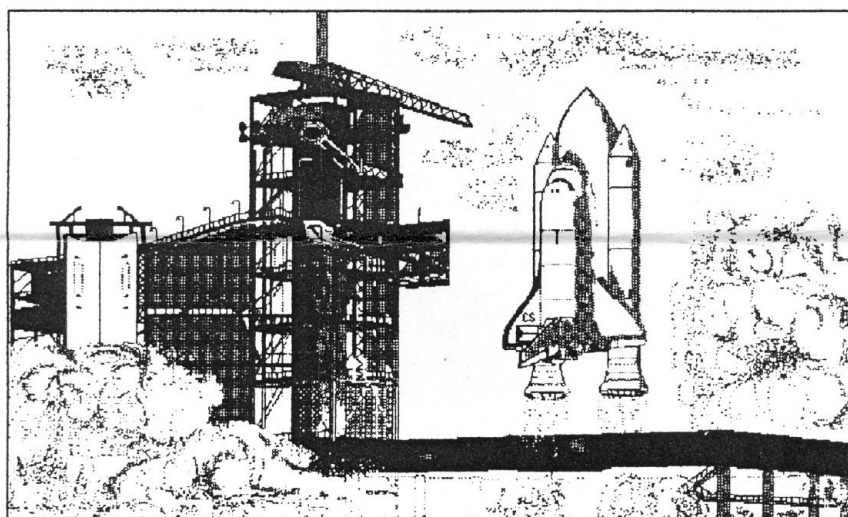

JihoČAS

NEPRAVIDELNÝ ZPRAVODAJ JIHOČESKÉ POBOČKY ČAS

Číslo 2 / 1993

Rocník 001

Kdy nastane příští raketový start české astronomie ?

(Asi to hned tak nebude ...)

Sestavuje a příspěvky přijímá: Fr. VACLÍK, Nová 335, 373 12 Borovany u Č.B.
Technická spolupráce: Ing. Roman KREJČÍ, M. Chlajna 5, 370 12 Č. Budějovice

A už jsme tu opět . . .

. . . i když finanční situace se příliš nelepší, myslíme si, že JIHOČAS má svoji budoucnost a chceme pro to něco udělat.

Tak tedy:

Nejdříve omluvy a dementi (abychom si zachovali současný trend našich informačních médií)

V odstavci o vzniku nového výboru pobočky nějakým záhadným způsobem (*ale nakonec zřejmě mojí nepozorností při přepisování - pozn. R.K.*) zcela vypadnul místopředseda výboru pan Ladislav SCHMIED z Kunžaku, kterému patří touto cestou omluva.

Dále pak vřelé díky

pánům Jiřímu MORÁVKOVI, Františku VACLÍKOVI a Miloši TICHÉMU za jejich peněžité dary pro pobočku. Bez těchto darů by nakonec ani nevyšlo toto číslo JIHOČASu. Vážíme si pánové Vašich příspěvků a patří Vám za ně dík, tím spíše, že jeden z Vás je důchodce, druhý zaměstnanec drah českých ocelových a třetí profesionální astronom - tedy ani jeden z Vás nemá na rozdávání.

Podle agenturního průzkumu provedeného v pražském ústředí (*dost bolo Prahy !*) peníze pro pobočky hned tak nebudou, pokud vůbec nějaké budou. ČAS má letos příjmy pouze z členských příspěvků a dotace pro Českou akademii věd je zatím zcela astronomicky "ve hvězdách". Nový tajemník pan dr. Lešner pracuje na půl úvazku zdarma a čeká se, až kolik členové poboček zaplatí - podle toho pak dostanou nějaký podíl. Čekat tedy moc nemůžeme a musíme si poradit sami. Například aktivní spolupráci s nejbližší hvězdárnou či astronomickým pracovištěm. My jsme tak již učinili - lépe řečeno oprášili jsme to, co bylo zapadáno prachem kometárním a již v tomto čísle si toho povšimnete.

Závěrem úvodu snad jen - pomoc v jakékoli podobě může být jen vítána !

Astronomické informace po "telefonu"

Na telefonním čísle (02) 370 840 můžete po pracovní době slyšet ze záznamníku asi pětiminutovou relaci **Astronomické informace České astronomické společnosti**. Na úvod je uváděna vždy aktuální informace - o nových kometách, supernovách, novách a podobných novotách nebeských. Není-li žádná taková, je to hned zpočátku oznámeno a můžeme ušetřit za telefon. Dále následují informace pro nejširší vrstvy veřejnosti - východy i západy Slunce a Měsíce, viditelnost planet, souhvězdí ap. Relace obsahuje i nabídku astronomických akcí.

Ludvík BEZDĚKA:

Z historie astronomie v Č. Budějovicích

(pokračování)

V první části jsme se prošli historií astronomických pozorování v jižních Čechách, o ustavení JAS a o krocích vedoucích k rozhodnutí postavit hvězdárnu v Č. Budějovicích.

Po přidělení pozemku na stavbu nastala horečná práce všech členů JASu (kterých bylo tehdy kolem padesáti) s cílem vymyslet projekt a sehnat vše potřebné ke stavbě. Po mnoha debatách byl schválen návrh ing. Fejtka, profesora Stavební a strojní průmyslové školy - dvoupatrová budova s podsklepením a terasou a kopule ve tvaru krychle. Profesor Sýkora se zajímal o úpravu okolí hvězdárny a jako botanikovi mu bylo schváleno zřízení botanické zahrady, pokud možno bez peněžních výloh. Jelikož prostředky na výstavbu byly mizivé, byly rozeslány žádosti o podporu mnoha institucím, podnikům a řemeslnickým dílnám (dnes se tomuto "žebření" říká sponzorství - pozn. red.). Též veřejnost byla vyzvána k podpoře díla. Nakonec se mohlo začít se stavbou. Ing. Fejtek se ujal stavebního dozoru a zajistil brigádní pomoc studentů z průmyslovky.

Hned zpočátku se ukázalo, že je nutno do neusazeného návozu pozemku zarazit mnoho okovaných dubových pilotů, což zvýšilo cenu. Přes počáteční nesnáze ale stavba rostla, truhláři dodali okna a dveře, jiní řemeslníci ostatní materiál, brigádníci pak odváděli mnoho hodin dobrovolné práce. Práce s dřevem zajišťoval pan František Vacek, elektro a zámečnické práce pak pan Jaroslav Švehla. I při pomalejší, ale vytrvalé práci pak byla stavba dokončena na podzim roku 1937 a v neděli dne 14. listopadu 1937 v 10.30 hodin slavnostně otevřena pro veřejnost jako Štefánikova lidová hvězdárna v Č. Budějovicích.

Počáteční astronomickou výzbrojí byl zapůjčený dalekohled dr. Vodičky (12 cm) a již zmíněný Zinkův dalekohled (10 cm). Kopule měla 5 m v průměru a otáčela se zprvu ručně. Na jaře 1938 pak byl namontován nový Cassegrain o průměru 31 cm od ing. Rolčíka, zakoupený ze zbývajících financí. Po dohodě s Ministerstvem pošt a telegrafu byla v přízemí zřízena stanice pro zaměřování letadel GONIO se stálou službou. K tomu byly postaveny dva 30 m vysoké stožáry pro anténní systém - k nelibosti prof. Sýkory ve zřizované botanické zahradě (její pozůstatky jsou dosud patrné).

V této době se stali členy JASu profesor matematiky Bohumil POLESNÝ, Vilém a Josef ERHARTOVI, František BROŽ a Jaroslav KAMBERSKÝ - později významní činitelé hvězdárny. Rok 1938 však byl již pro ČSR tragický, se starostmi té doby - a to se projevilo útlumem činnosti přetrvávajícím až do 15. března 1939, kdy německá armáda převzala hvězdárnu do své moci (kvůli GONIUI).

Tak naděje všech členů JASu na řádnou činnost hvězdárny i společnosti byly na příštích sedm let zmrazeny docela.

pokračování příště

Ladislav SCHMIED:

Slunce v 1. čtvrtletí 1993

Sluneční činnost v první čtvrtině roku byla typickým příkladem toho, jak se tato vyvíjí na sestupné větvi křivky jedenáctiletého cyklu - tedy na cestě od jeho maxima, které pro 22. cyklus definitivně skončilo zhruba před rokem. V lednu byla sluneční aktivita poměrně nízká (předběžné průměrné měsíční relativní číslo SIDC Brusel činilo 59.1), v únoru již došlo k oživení (rel. číslo 90.5) a v březnu byl patrný pokles oproti předešlému měsíci.

Příčinou zvýšení relativních čísel v únoru bylo vytvoření dvou mohutných aktivních oblastí s rozsáhlými skupinami slunečních skvrn relativně blízko sebe. První z nich na severní sluneční polokouli prošla centrálním meridiánem 8.2., druhá na jižní polokouli pak 11.2. Dne 8.2. bylo také dosaženo zatím nejvyšší letošní denní relativní číslo v tomto roce - 134. Druhá z obou aktivních oblastí přetrvávala na Slunci i do další otočky a opět prošla centrálním meridiánem 8.3. Aktivita Slunce se neprojevila jen vyšším relativním číslem, ale také zvýšenou četností a mohutností erupcí a s tím související vyšší narušeností magnetického pole Země. Sluneční rádiový tok (2800 MHz) dosáhl hodnoty téměř 200 jednotek.

Nové vzplanutí aktivity po předchozím útlumu znovu potvrdilo poznatek, že takovéto zvýšení následuje s jistou pravděpodobností (alespoň v tomto slunečním cyklu) vždy po 3-5 měsících. Poslední bylo v listopadu a předposlední v červenci minulého roku. Nepřetržitě změny, které zjišťujeme neustále při pozorování sluneční fotosféry, jsou vždy vědeckým objektem pro sledování - ať už je Slunce poseto mnoha skupinami skvrn nebo je v období své minimální aktivity.

František VACLÍK:

Vltavíny

Z astronomického hlediska jsou vltavíny zajímavé především svým kosmickým původem. Dosud však není stoprocentně potvrzena žádná z teorií popisujících jejich způsob vzniku. Teorií je několik: původ je čistě pozemský, jedná se o meteoroidy, jsou hmotou vyvrženou z Měsíce, mají vulkanický původ, jsou výsledkem setkání Země s antihmotou atd.

Nejpravděpodobněji se nám pak jeví jejich vznik jako důsledek dopadu velkého kosmického tělesa. Místem dopadu je kráter Ries poblíž Stuttgartu v Bavorsku. Vltavíny k nám dopadly ještě v tvárné podobě a tím se vysvětluje jejich povrchová skulptura.

Vltavíny jsou součástí rozsáhlejší skupiny podobných sklovitých hmot, které souhrnně nazýváme tektity. Slovo *tektos* v řečtině znamená *tavený*. Kromě vltavínů (od řeky Vltavy) jsou pak i další skupiny největšinou pojmenovány podle místa výskytu. Jsou to např. *bediasity*, *indočinity*, *javanity*, *australity* a *ivority*.

Nejdříve však byly objeveny vltavíny. Toto přírodní sklo lahově zelené až šedozelené barvy dosud můžeme nalézt na území jižních Čech a v okolí Třebíče. Bylo by jistě hezké, kdyby každý člen naší pobočky měl ten "svůj" vltavín - vždyť jinde na světě už jiné nejsou !

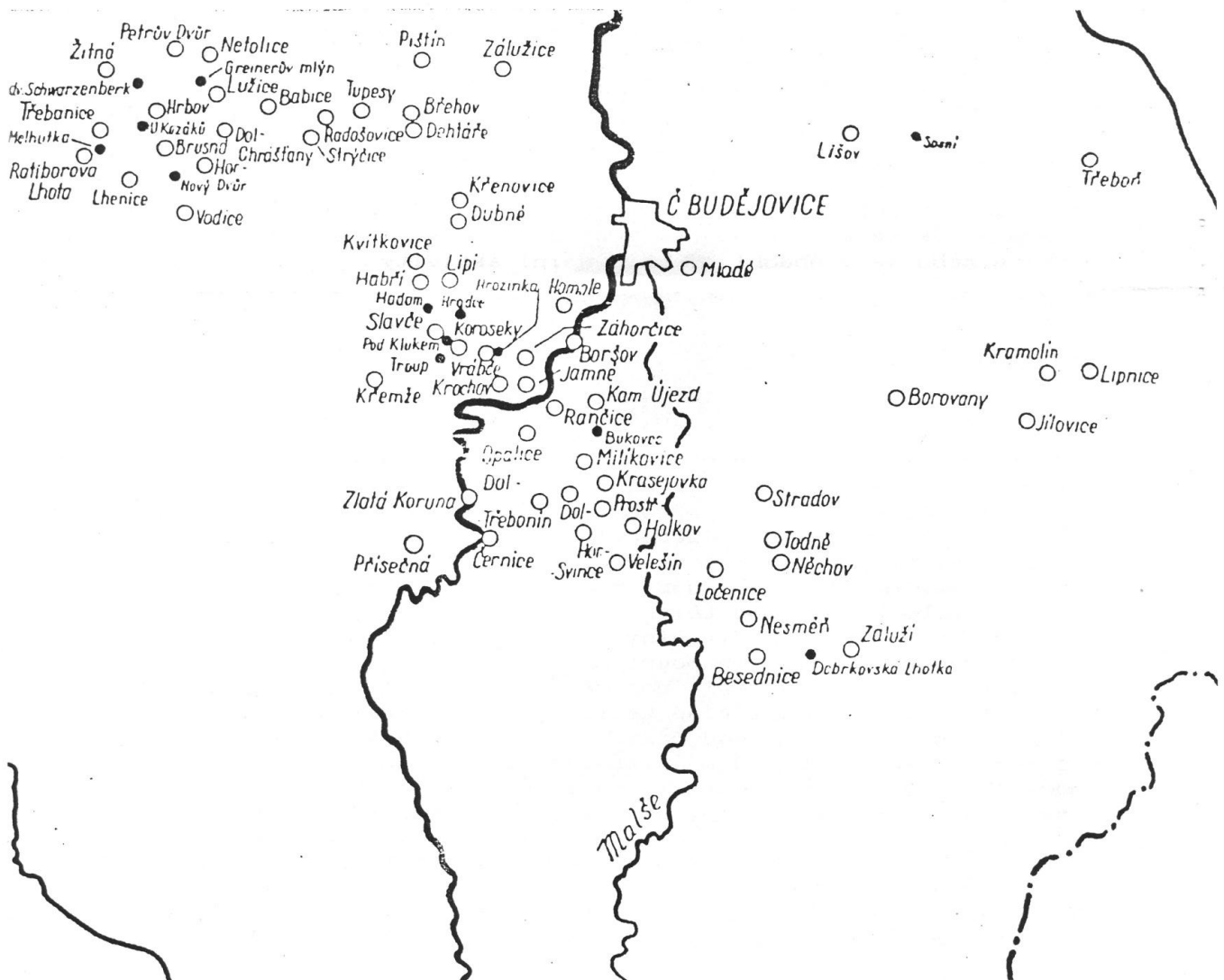
Mimo soukromé sbírky se setkáme s vltavíny v muzeích v Praze, Č. Budějovicích, v Týně nad Vltavou, Třebíči i na některých hvězdárnách

(např. krásnou sbírku jsme viděli s Ebicyklem '92 na hvězdárně v J. Hradci). V posledních letech i u nás uvidíme vltavín jako často používaný kámen ve výrobnách a prodejních šperků.

O výzkum vltavínů se zasloužili např. F. Hanuš, J. Oswald, V. Rosický, V. Bouška, R. Rost, K. Žebera a jiní. Rozsáhlé vědecké práce vykonala dr. D. Adammovská, dříve též členka jihočeské pobočky ČAS. Průzkum jihočeských nalezišť prováděli mj. F. Maroušek a J. Prokopec (rovněž člen naší pobočky).

Vltavíny hledáme v pískovnách, při různých výkopových pracích a sbíráním na polích - nejlépe tam, kde z ornice vystupují štěrkopisky. Podle mých vlastních zkušeností je při hledání na polích čas potřebný k nalezení vltavínu někdy 2 hodiny, někdy jen 20 minut (pouze v oblasti naleziště! - pozn. red.). Na mapce jsou vyznačena naleziště v okolí Č. Budějovic. Podrobnosti o jednotlivých lokalitách ale zase někdy příště.

Obr. 1 Naleziště vltavínů v okolí Č. Budějovic

HVĚZDÁRNA A PLANETÁRIUM ČESKÉ BUDĚJOVICE S POBOČKOU NA KLETI UVÁDÍ :

Od tohoto čísla se na vydávání JihoČASu podílí Hvězdárna a planetárium České Budějovice s pobočkou na Kletí v rámci dlouhodobé a tradiční spolupráce mezi jihočeskou pobočkou ČAS a českobudějovickou hvězdárnou. Podnikli jsme i společný pokus získat prostředky na vydávání JihoČASu v konkursu MK ČR, zaměřeném na podporu kulturních a vzdělávacích mimoškolních aktivit v obcích, ovšem vzhledem k nedostatku financí nebyly nakonec udělovány podpory na ediční a vydavatelskou činnost. Přesto bude HaP připravovat alespoň dvě stránky JihoČASu, kde najdete kromě krátkých informací o činnosti HaP hlavně novinky ze světové astronomie, v případě objektů dostupných menším amatérským dalekohledům i efemeridy, mapky atd.

Přehled letošních komet (1.část)

- 1993a Mueller-objevena 2.1.1993 na Mt.Palomaru(1.2m Schmidt) -mag.cca.15.5
1993b P/Bus-nalezená 21.1.1993 na Kitt Peaku(0.9m Spacewatch)-mag.cca.21.5
1993c P/Tempel 1-nalezená 21.1.1993 na Kitt Peak(Spacewatch) -mag.cca.21.0
1993d Mueller-objevena 19.3.1993 na Mt.Palomaru(1.2m Schmidt)-mag.cca.17.0
1993e Shoemaker-Levy-objevena 24.3.1993 na Mt.Palomaru
(0.46m Schmidt)-mag.cca.14.0
1993f P/Forbes - nalezena 21.3.1993 v Perthu(0.33m astrograf)-mag.cca.14.0
(udávaná magnituda je pouze přibližná - vzhledem k "jasnosti" těchto komet neuvádíme efemeridu)

Supernova 1993 J

Desátou letošní supernovu objevil v galaxii NGC 3031 (M 81) v souhvězdí Velké Medvědice F.García z Lugo ve Španělsku 28.března 1993.

Na CCD snímku z 26.března má 14.0 mag, 28.března vizuálně 12.0 mag. Vzhledem k tomu, že se jedná o pravděpodobně nejjasnější supernovu pozorovanou ze severní polokoule za posledních 20 let, zachycenou zřejmě jen několik dnů po explozi, navíc v poměrně blízké galaxii, vzbudila v astronomickém světě dost pozornosti a informace o ní zaplnily desítky cirkulářů IAU.

Souřadnice supernovy (ekvinokcium J2000.0)

R.A. 9^h55^m25.00^s

Decl.+ 69°01'13.3"

získal M.Richmond, Princeton University z CCD snímků Trefferse z 0.8m-reflektoru Leuschner Observatory.

Následuje fotometrie, získání spekter i sledování v jiných než optických oborech - rádiovém, infračerveném, X-ray a zároveň hledání původní hvězdy, "kandidáti" byli objeveni na deskách z kanadsko-francouzsko-havajského dalekohledu z r.1980, 4-metrového dalekohledu na Kitt Peak i CCD snímcích z r.1990 také z Kitt Peak.

Odhady vizuální magnitudy :

Duben 2.17 - 11.4mag	4.03 - 11.6mag
5.03 - 11.8mag	7.23 - 11.6mag
9.25 - 11.4mag	12.22 - 11.2mag

Nová pojmenování kletských planetek publikovaná v Minor Planet Circulars v roce 1992 a začátkem roku 1993.

Objevitelka Z.Vávrová :

- (2522) Triglav = 1980 PP
- (2523) Ryba = 1980 PV
- (2581) Radegast = 1980 VX
- (2661) Bydžovský = 1982 FC1
- (3096) Bezruč = 1981 QC1
- (4124) Herriot = 1986 SE
- (4142) Dersu-Uzala = 1981 KE
- (4317) Garibaldi = 1980 DA1
- (4781) Sládkovič = 1980 TP
- (4921) Volonté = 1980 SJ
- (4927) O'Connell = 1982 UP2

Objevitel L.Brožek :

- (3386) Klementinum = 1980 FA

Objevitelka M.Mahrová :

- (3492) Petra-Pepi = 1985 DQ
- (4567) Bečvář = 1982 SO1

CO PŘIPRAVUJE HaP PRO VEŘEJNOST :

Otevírací doba : Č.Budějovice PO 8-16

ÚT 8-16 a 20-22

(listopad až duben 19-21)

ST 8-16

ČT 8-18

PÁ 8-16

V červenci a srpnu otevřeno PO-PÁ 8-16. Pořad v planetáriu pro veřejnost v úterý od 20.00 (resp.19.00) a ve čtvrtek od 16.30 hodin. Večerní pozorování v kopuli hvězdárny v úterý od 21.00 (resp.20.00) hodin, pozorování Slunce v pondělí až pátek 8-16 hodin (obojí s výkladem k přístrojovému vybavení a pouze za jasného počasí). Dopolední hodiny jsou jinak věnovány hlavně objednaným pořadům pro hromadné výpravy škol aj.

Další akce (přednášky, vikendy na hvězdárně, výstavy aj.) konané mimo tento rozvrh jsou vždy předem uvedeny na plakátech, v tisku, v rozhlase aj. a vzhledem k delší periodě vydávání JihoČASu je zde neuvádíme.

Klet SO 10-17

NE 10-17

V červenci a srpnu ÚT-NE 10-18. Pozorování Slunce, případně dalších objektů (opět jen za jasného počasí), výklad k přístrojovému vybavení, práci hvězdárny a stále výstavě astronomických fotografií.

Pro předem objednané hromadné výpravy jsou po domluvě možné návštěvy i mimo uvedené dny a hodiny.

Kontaktní spojení : České Budějovice - tel.038-561 49
fax 038-522 39

Klet - tel.0337-3274

Klub mladých astronomů - pro žáky a studenty od 6.třídy ZŠ se schází každé úterý (kromě prázdnin) od 16.30 do 18.00 hodin v budově HaP České Budějovice.

Knihovna - v budově HaP České Budějovice možnost výpůjček PO-PÁ 8-16(časopisy a vybrané tituly pouze prezenční studium)

A k závěru seznam členů pobočky (stav z dubna 1993)

1. Bezděka Ludvík, Nádražní 78, 370 00 ČESKÉ BUDĚJOVICE
2. Blecha Miroslav, Okružní 274, 391 01 SEZIMOVO ÚSTÍ
3. Boček Jaroslav, Dukelská 287/III, 377 01 JINDŘICHŮV HRADEC
4. Braun Benedikt, Latrán 67, 371 01 ČESKÝ KRUMLOV
5. RNDr. Brož František, CSc., Krynická 493, 181 01 PRAHA 8
6. Čechák Jaroslav, Větrná 806/66, 370 05 ČESKÉ BUDĚJOVICE
7. Čekal Josef, E. Krásnohorské 820, 377 01 JINDŘICHŮV HRADEC
8. Dach Karel, Holečkova 21, 386 02 STRAKONICE
9. Erhart Vilém, 382 76 LOUČOVICE 234
10. Erolík Václav, Úzká 6, 373 71 RUDOLFOV
11. Hodoušková Marie, K. Lavičky 3, 370 07 ČESKÉ BUDĚJOVICE
12. Hošková Hana, Berlínská 2755, 390 05 TÁBOR
13. PaedR. Jáchim František, Pod Malsičkou 645, 387 01 VOLYNĚ
14. PhDr. Kabátník Jaroslav, Plzeňská 63, 370 04 ČESKÉ BUDĚJOVICE
15. Kratoška Bohumír, Nová 335, 373 12 BOROVSANY U Č.B.
16. Ing. Krejčí Roman, M. Chlajna 5, 370 12 ČESKÉ BUDĚJOVICE
17. Kvasnička Vladimír, Vítkova 1012, 390 01 TÁBOR
18. Ing. Morávek Jiří, Švamberkova 5, 390 01 TÁBOR
19. doc. dr. Mrkos Antonín, CSc., Na Pahoubce 10, 160 00 PRAHA 6
20. prof. Náhlík Antonín, Zeyerova 1269, 397 01 PÍSEK
21. Prokopec Josef, Parkán 105, 381 01 ČESKÝ KRUMLOV
22. Rothbauer Jan, Říčanského 560, 393 01 PELHŘIMOV
23. Schmied Ladislav, Havlíčkova 151, 378 62 KUNŽAK
24. Slavík Václav, Palackého 63, 393 01 PELHŘIMOV
25. Soldát Zdeněk, Okružní 405, 391 02 SEZIMOVO ÚSTÍ II
26. RNDr. Spurný Pavel, Palackého 179, 378 62 KUNŽAK
27. Ing. Srnec Dobroslov, Třeboňská 478, 373 12 BOROVSANY
28. Ing. Straka Václav, Sídl. míru 505/III, 392 01 SOBĚSLAV
29. Suchánek Milan, Boudy 91, 398 01 MIROTICE
30. Ing. Šváb Jan, Náchodská 2682, 390 01 TÁBOR
31. Tetour Bohumil, Soumarská 593, 383 01 PRACHATICE
32. Tichý Miloš, V. Volfa 15/1301, 370 12 ČESKÉ BUDĚJOVICE
33. Vaclík František, Nová 335, 373 12 BOROVSANY
34. Vonšovský Břetislav, nám. F. Křižíka 1483, 390 01 TÁBOR
35. Votava Oldřich, Libín 27, 373 73 ŠTĚPÁNOVICE
36. Wasserbauer František, tř. 28. října 7, 370 01 ČESKÉ BUDĚJOVICE
37. Žíla Vojtěch, Mládežnická 1227, 386 01 STRAKONICE 1

V této souvislosti Vás musíme požádat o jednu věc: Jste-li v tomto seznamu a přesto již nechcete v tomto roce zůstat členem naší pobočky, uvědomte prosím někoho z členů výboru. Zrovna tak pokud víte o někom, kdo by se chtěl stát členem ČASu (ať už v naší nebo jiné pobočce) nebo měl třeba jen zájem externě spolupracovat, dejte nám vědět.

Nashledanou příště !